

Jovo ROJČEVIĆ

Prva oružana akcija u Podravini

Slom stare Jugoslavije i sve ostale događaje koji su pratili to razdoblje naše novije povijesti Komunistička partija u sjeverozapadnoj Hrvatskoj nije čekala skrštenih ruku. Naprotiv, njena aktivnost je bila vrlo živa, te su i u ovim krajevima pripreme za ustanak počele dosta rano. Od presudnog značaja svakako je bilo organizaciono jačanje partijskih organizacija, te formiranje kotarskih komiteta KPJ kao i samo konsolidiranje Okružne konferencije KPH Bjelovar, koja se po prvi put sastala sredinom 1940. godine u prisustvu ondašnjeg sekretara CK KPJ za Hrvatsku Rade Končara, a potom po drugi puta na Kalniku 5. lipnja slijedeće godine. Jednom i drugom prilikom za sekretara Okružnog komiteta KPJ Bjelovar bio je izabran bjelovarski postolarski radnik Kasim Čehaić Turčin. Već u to vrijeme patrijske organizacije na terenu imale su brojne simpatizere među radništvom i seljaštvom, a posebno se dobro razvijala suradnja s lijevim krilom HSS, naročito u Koprivnici i njenoj okolici.

Članovi Komunističke partije već u to vrijeme, a to je prvih dana ulaska Njemaca u našu zemlju i stvaranje NDH-a, podstiču narod na otpor, bude u njemu napredne ideje, a posebno se u tome ističe sam Čehaić koji je upravo zbog tako agilnog rada bio poznatiji na terenu nego u samom Bjelovaru gdje mu je bilo i službeno boravište. Zaslugom

Okružnog komiteta KPJ Bjelovar na cijelom ovom području organizira se Crvena pomoć, a u suradnji s Kotarskim komitetom KPJ Koprivnica pruža se pomoć i zatočenicima u logoru Danica, te se radi i na oslobođenju pojedinih partijskih radnika sa Danice. Naime, neposredno nakon formiranja ovog prvog ustaškog logora kraj Koprivnice došlo je do masovnog hapšenja članstva KPJ među kojima je bio i veliki broj članova Okružnog komiteta KPH za Bjelovar, a i članova ostalih kotarskih komiteta s ovog područja. Međutim, jedna od najznačajnijih aktivnosti kojoj se u to vrijeme posvetio Okružni komitet KPH Bjelovar, čije je sjedište bilo u šumi Bedenik, vezano je za stvaranje oružanih partizanskih grupa. Ova akcija uslijedila je odmah nakon odluke CK KPJ od 4. srpnja da se u cijeloj zemlji organizira oružani ustanak. U to vrijeme je na ovom području već veoma aktivno djelovao i izaslanik CK KPH Pavle Gregorić koji je upravo s Čehaićem i drugim članovima Partije te njenim simpatizerima aktivno pripremao dizanje ustanka. Prva partizanska grupa — Bjelovarska sa šest boraca — bila je vezana uz bazu Okružnog komiteta gdje su vršene pripreme za njeno širenje i to u dva pravca. U prvom redu postojala je direktiva CK KPH da se partizanske grupe koje su u to vrijeme djelovale na više područja okružnih komiteta Bjelovar i Varaždin, objedine, a potom da se dio boraca popuni sa zatočenicima iz logora Danica koje je trebalo ubrzo osloboditi. Prvi dio je i ostvaren spajanjem Varaždinske i Bjelovarske grupe, ali kasnije se pokazalo da je to iz više razloga bila preuranjena odluka. Primjera radi: nastali su veliki problemi sa snabdijevanjem tolikog broja ljudi (17 boraca), njihovim smještajem, a nedostajala su i borbena iskustva za takav način ratovanja. Zbog toga nakon prve oružane akcije — napada na željezničku stanicu V. Trojstvo 5. rujna 1941. godine — grupa se sklanja sve do Ludbrega, da bi se dio boraca za nepunih mjesec dana ponovo vratio bazi Okružnog komiteta KPH Bjelovar u Gornje Sredice. Nekako u to vrijeme vršene su i pripreme za oslobođenje partijskih radnika iz logora Danica ko-

ji su se trebali priključiti Bjelovarskoj partizanskoj grupi. Borci te grupe su cijelu noć čekali na vezi u Vlajslavu, ali do njihovog odlaska s Danice nije došlo.

Kasim Čehaić, Milivoj Marjan i ostali partijski radnici na veliko su vršili pripreme za dizanje ustanka. Za početak su predviđjeli razne diverzije, te prikupljanje oružja za buduće partizanske jedinice. Posebno su bili aktivni među partijskim članstvom na području Kotarskog komiteta KPH Koprivnica — u Novigradu, Plavšincu i Vlajslavu, jer je u spomenutim selima utjecaj Partije bio velik, te je uz članstvo djelovao i veći broj simpatizera. Sastancima partijskih organizacija redovno su prisustvovali i članovi Okružnog komiteta, a najčešće sam sekretar Kasim Čehaić Turčin, koji je u to vrijeme i najviše boravio na ovom području (u G. Sredicama, Javorovcu, Vlajslavu i Borovljanima). Na tim sastancima sve je bila prisutnija ideja o oružanoj borbi, diverzijama i raznim sabotажama na telefonska postrojenja, željezničke stanice i druge ustaške objekte.

Sredinom mjeseca rujna okupljenom članstvu i simpatizerima Partije iz Plavšince (Stevo i Nikola Ciganović, Milan Pulja, Nikola Rojčević i Stevo Petrović), Vlajslava (Mitar Sekulić, Josip Blažić i Milan Kukić), Borovljana (Đuro Liščić i Ivan Krstitović) i Jedušovca (Veljko Nježić) na sastanku kraj plavšinačkog groblja Čehaić i Marjan saopćili su odluku Okružnog komiteta KPH Bjelovar da se napadne novigradska općina gdje su se nalazile veće količine oružja, te razni tehnički materijal. Ovaj napad trebalo je poduzeti kako bi se došlo do spomenutog oružja za potrebe vođenja daljnjih borbi. Čehaić je već tom prilikom nagovijestio da je za napad potrebna i pomoć članstva Partije, te simpatizera. Pojedinci — Nježić, Blažić, Liščić, a i drugi — upozorili su na preuranjenost donošenja takve odluke koja bi mogla imati loše posljedice za njih. Punu podršku su dali sabotажama, jer su se mogle izvoditi neopaženo i uz manje rizika. Pavle Gregorić, koji je također prisustvovao ovom sastanku u Plavšincu,

založio se za oružane akcije, ali je bio također mišljenja da ne treba ići ubrzano, bez temeljitih priprema.

Okružni komitet je ostao pri svojoj odluci da se napadne novigradska općina, ali je sama akcija prebačena za kasniji datum kako bi se izvršile i temeljitije pripreme koje su obuhvatile partijsko članstvo iz organizacija u Novigradu i Plavšincu, te borce Bjelovarske partizanske grupe. U međuvremenu prikupljeni su podaci od značaja za ovaj napad, u prvom redu o zalihama materijala, rasporedu stražara, te brojem stanju ustaša. Preko članstva partijske organizacije u Novigradu uspostavljeni su i kontakti s pojedinim stražarima u općini, te je od njihovih podataka ovisilo i donošenje konačne odluke o izvođenju napada.

U to je vrijeme sekretar Okružnog komiteta KPH Bjelovar Kasim Čehaić Turčin ležao bolestan kod Nikole Kalanja u Borovljanima, te je preko kurira održavao vezu s bazom okružnog komiteta u G. Sredicama i Bjelovarskom partizanskom grupom, čiji je komandir bio Đuka Prilika. Nakon što je donijeta odluka da se općinska zgrada u Novigradu napadne noću od 27. na 28. studenoga 1941. godine, potanko o zadacima i ulozi koju će imati u tom napadu bili su obaviješteni i članovi Partije iz Vlajslava, Plavšince, Novigrada i Javorovca. Dan uoči napada Đuka Prilika sa svojim borcima došao je u Javorovac gdje se zadržao do samog napada u kući Anke Usorac, te je tu primio i posljednje upute preko kurira od Čehaića. Kasno u večer on se s osam boraca i tri mještana — Brankom Halapom, Perom Prijićem i Nikolom Marinkovićem — uputio u Novigrad gdje je kod mjesnog groblja bio sastanak s ostalim članovima Partije i simpatizerima koji su bili određeni da sudjeluju u ovome napadu. To su bili Milan Pulja, Nikola Rojčević i Stevo Ciganović iz Plavšince, Milan Kukić i Josip Blažić iz Vlajslava, Slavko Ledinski, Žiga Jelinić, Ivan Crkvenec i Matija Ormuš iz Novigrada, te Stevo Vučković iz Srdinca. Bile su formirane četiri grupe od kojih su dvije imale direktan zadatak da presijeku telefonske žice prema Koprivnici i Đurđevcu

Općinska zgrada u Novigradu Podravskom na koju je izvršena prva parti-

zanska oružana akcija 1941. godine. (Muzej grada Koprivnice).

a ostale dvije da paze na prilaze Novigradu, dok je Đuka Prilika s članovima svoje oružane grupe krenuo k općinskoj zgradi. Budući da su bile poznate sve pojedinosti oko razmjestaja stražara, općina je osvojena bez opaljenog metka, a i sama evakuacija materijala iz zgrade obavljena je prilično brzo i bez buke. Tom prilikom uzeto je 16 pušaka, oko 5.000 metaka, tri pisaaće mašine, jedan stroj za razmnažanje, blizu 100 kilograma papira i drugog materijala. Drugo ništa nije poduzimano iako je Čehaić jednom prilikom ranije kod pripremanja ovog napada govorio da se treba likvidirati i omraženi ustaša Martin Marcapan, potom da se povede općinski blagajnik i bilježnik, a također i Slavko Ledinski za kojeg je postojala sumnja da je ustaški doušnik. Međutim, prilikom preuzimanja ovog zadatka Đuka Prilika kao komandir oružane grupe nije do-

bio takvo naređenje, te stoga ništa nije ni poduzimano.

Sav zaplijenjeni materijal odnešen je prvo kod groblja odakle je zajednički otpremljen u Srdinac kod Steve Vučkovića. Jedan dio tog materijala, uglavnom meci, papir i pisaaći strojevi, pohranjeni su u improvizirani bunker u njegovom štaglju, dok je dio materijala iste noći prebačen po vezu za Bjeļovar kod Pere Kolibaša gdje je prorađila priručna štamparija Okružnog komiteta KP. Igrom slučaja dio tog materijala nepunu godinu kasnije Ante Dobrila Pepo je s borcima ponovo vratio u Novigrad — Jezerac gdje je tada prorađila nova ilegalna štamparija. Preostalo naoružanje, uglavnom puške i metke, trebalo je raspodijeliti među članove Partije kako bi se pripremljeno dočekalo dizanje oružanog ustanka. Tako je Milan Pulja ponio deset pušaka i više stotina metaka koje

je još istu noć spremio u jednu grobnicu na plavšinačkom groblju.

Nakon izvršenog napada Bjelovarska partizanska grupa krenula je prema G. Sredicama gdje je bila baza Okružnog komiteta, dok su se ostali sudionici razišli svojim kućama. Već tom prilikom pojedinci su izrazili bojazan povratka, te predložili da se i oni povuku u šumu. Međutim, prevladalo je mišljenje da se ništa nepredviđeno ne može dogoditi obzirom da u pojedince ustaške vlasti ničim nisu sumnjale. Međutim, već idućeg jutra počela su hapšenja!

Vrijedno je istaći da je napad na novigradsku općinu učinio veliku pomutnju među ustašama. Zbog toga odmah su bile prikupljene veće snage ustaških jedinica, a i žandara koji su se odmah dali u potragu za počiniocima ovog napada. Nije bilo sela u okolici Novigrada u koji oni nisu navratili tražeći bilo kakav trag. Tako su u dopodnevним satima stigli i do Vlajsava gdje su prvo svratili kod tamošnjeg trgovca Josipa Blažića jednog od učesnika napada na novigradsku općinu, inače i do tada jednog od najaktivnijih suradnika Čehaića. Ugledavši žandare i ustaše te je tom prilikom bio ranjen i uhvaćen. Nakon njegovog odvođenja u Koprivnicu ubrzo su uhvaćeni i neki drugi sudionici novigradskog napada, a uhapšeno je i nekoliko simpatizera Partije koji nisu imali direktne veze s ovim događajem. Tom prilikom ustaše su uhvatili i Kasima Čehaića Turčina u skrovištu kod Nikole Kalanja u Borovljanima. Pored Čehaića i Blažića bili su uhapšeni još Josip Goldšmit, trgovac, Žiga Jelinić, trgovac, Ivan Crkvenec, zemljoradnik, Matija Ormuš, stolar i Slavko Ledinski, zidar iz Novigrada, Stevo Ciganović, Nikola Rojčević i Milan Pulja, svi zemljoradnici iz Plavšince, Milan Kukić, zemljoradnik iz Vlajsava, Ivan Šoštarić, zemljoradnik iz Hlebina, Stjevan Iveković, postolar iz Bjelovara, Stevo Vučković, zemljoradnik iz Srdince i Nikola Kalanj, zemljoradnik iz Borovljana.

Nakon prvih saslušanja u Koprivnici svi su bili otpremljeni u Bjelovar gdje je 19. prosinca 1941. održano suđenje pred Pokretnim prijekim sudom koji je svima izrekao smrtne kazne strelja-

njem. Osuda je izvršena nepuna tri sata nakon saopćenja presude. Na sudenu najviše je terećen Kasim Čehaić Turčin koji je prema optužnici dao nalog Đuki Priliki da se napadne Novigrad, te odnese sav materijal iz općinske zgrade. Između ostalog ustaše su teretile Čehaića da je pripremao likvidiranje Martina Marcapana, a dobro im je bio poznat i njegov rad u Partiji. Josip Blažić bio je optužen za pripadnost Komunističkoj partiji, potom za aktivno djelovanje na brojnim sastancima i povezanost s Milivojem Marjanom, Grgom Jankeзом, te Kasimom Čehaićem koji se jedno vrijeme i krio kod njega, a na kraju i za samo sudjelovanje u napadu na novigradsku općinu. Za direktno sudjelovanje u ovom napadu optužen je još Milan Kukić za kojega su ustaše znale da je bio veza između Blažića i Milivoja Marjana, te da je dovodio do Čehaića partizane. On veći dio toga u svojoj obrani nije ni poricao, ali je isticao da od uhapšenih više nitko nije sudjelovao u prepadu na općinsku zgradu u Novigradu. Ivan Crkvenec bio je optužen za širenje ljevičarskih ideja, socijalizacije sela i propagiranje komunističkog pokreta, a Mato Ormuš da je zajedno s njim, Milivojem Marjanom i Ivanom Horvatićem predstavljao komunističku četvorku u Novigradu. Slavka Ledinskog su teretili da je prisustvovao sastancima partijske organizacije kod Crkvenca, te znao za djelovanje ove organizacije a nije to prijavio ustaškim vlastima. Stevo Vučković je bio optužen za saučestništvo u napadu, jer je u svom štaglju prikrrio sav materijal odnijet iz novigradske općine, dok je Nikola Kalanj optužen zbog skrivanja Kasima Čehaića Turčina kojega je četiri dana prije napada na Novigrad k njemu doveo Blažić. Nadalje terećen je da je znao za napad, jer su posljednji dogovori obavljani u njegovoj kući, a pored toga zadržao je i jednu pušku, te služio Čehaiću kao kurir. Prema optužnici Stjepan Iveković je bio veza između Grge Jankeza i Josipa Blažića, dok je Ivan Šoštarić nakon povratka iz logora Danica nastavio s ilegalnim partijskim radom, u stalnoj vezi s Franjom Mrazom, organizacionim sekretarom Kotarskog

komiteta KPJ Koprivnica, a nikom od ustaških vlasti nije otkrio njegovo boravište. Milan Pulja, Stevo Ciganović i Nikola Rojčević bili su optuženi za aktivan rad u partijskoj organizaciji Plavšince, te održavanju zajedničkih sastanaka s Čehaićem na kojima je on propagirao Crvenu pomoć, te razne sabotaze i diverzije. Žiga Jelinić je aktivno pružao podršku Crvenoj pomoći, a pored toga je krio od vlasti da mu je kćerka Mira bila Skojevka što je bio i osnovni razlog optužbe. I na kraju novigradski trgovac Josip Goldšmit je bio optužen za davanje podrške Čehaiću kojega je i materijalno pomogao, a pored toga dao je i 300 kruna za Crvenu pomoć.

Smrtna osuda je izvršena na Vojnoviću. Očevici ovih događaja pričaju da se većina osuđenih hrabro držala te su do samog stratišta, a i prilikom strijeljanja, predvođeni Kasimom Čehaićem Turčinom pjevali Internacionalu.

Prema onom što je bilo iznijeto na suđenju, a posebice u terećenju svakog pojedinca, nedvojbeno se nameće zaključak da su ustaške vlasti veoma dobro bile obavještene o aktivnosti pojedinaca, te da su dobrim dijelom bile upoznate i s događajima vezanim za sam napad na novigradsku općinu. Sve to ide u prilog tvrdnji da je došlo do izdaje te da su samo zahvaljujući tome ustaše samo za jedan dan pohapsili većinu sudionika novigradskog napada. Prema podacima s kojima su se do sada služili pojedinci opisivajući ove događaje proizlazi da je sve pokazao vlašlavački trgovac Josip Blažić koji je bio i prvi uhapšen. Postoje čak mišljenja da je pojedinačno ukazivao na sve suradnike koji su odmah iz njega dopremljeni u koprivnički zatvor. Ovo je djelomično na suđenju u Bjelovaru potvrdio i ondašnji kotarski pristav iz Koprivnice Franjo Keglević koji je prvi saslušavao Blažića i ostale uhapšene čija je imena doznao od Blažića. Međutim, na istom suđenju potvrdila se ranija Čehaićeva sumnja da postoji neka veza između Slavka Ledinskog i ustaških vlasti. Naime, na pitanje zašto sve ono što je znao oko pripremanja napada na općinu, te druge aktivnosti Partijske organizacije u No-

Kasim Čehaić-Turčin (Muzej grada Koprivnice)

vigradu nije prijavio vlastima, Ladinški je izjavio da je to dogovorno trebao izvršiti Mato Ormuš. Ormuš je u svojoj obrani istakao da je s time na vrijeme upoznao ustaške vlasti u Koprivnici. U svom svjedočenju Franjo Keglević (živi danas u Zagrebu) je potvrdio da je kod njega bio Ormuš i da ga je obavijestio o spomenutim akcijama ali kako mu nije govorio ni jedno ime on ništa konkretno nije ni poduzimao.

S obzirom na sve te okolnosti, teško je točno utvrditi tko je provalio cijelu grupu, jer da je to uradio samo Blažić, onda bi se u zatvoru još svakako našlo najmanje desetak ljudi, među kojima zasigurno i svi sudionici napa-

da na Novigrad Podravski. Naime, dvojicu — Nikolu Marinkovića i Peru Prijića iz Javorovca — ustaše nikad nisu tražili zbog ove akcije, a ostavili su na miru i pojedine najdirektnije Blažičeve suradnike u partijskoj organizaciji. S druge strane, pohapsili su pojedince koji nisu izravno bili sudjelovali u napadu.

Zbog toga koliko je god teško tvrditi da je izdajnik Josip Blažić, toliko je nemoguće krivnju dijelom prebacivati i na neke druge. Upravo to ukazuje i na pojedine momente vezane uz ovaj događaj, a time i na samo djelovanje partijskih organizacija na ovom području, te obavljaju priprema za dizanje ustanka. Ima, naime, mišljenja da je ova akcija bila preuranjena, dakle izvršena u vrijeme kada u Podravini još nisu posve bili sazreli uvjeti za ovakvu borbu.

Doduše, odmah valja naglasiti da je teško umanjivati doprinos novigradske akcije u pogledu kasnijeg aktiviranja naroda u pružanju otpora neprijatelju i to u kraju gdje su se ustaše osjećale prilično sigurnim. Ova akcija, prva te vrste u Podravini, pokazala je da KP ima snažnu podršku u narodu i to ne samo među radništvom, već i na selu. Međutim, ta ista akcija je desetkovala partijske redove, jer su živote izgubili oni najodaniji i najsposobniji članovi. U to vrijeme već su zapucale puške u drugim krajevima Hrvatske, te je Okružni komitet KPH Bjelovar opravdano smatrao da se treba ozbiljnije poraditi i na prikupljanju oružja, te ostalog materijala potrebnog za dizanje ustanka u Podravini i Bilo-gori i formiranje partizanskih jedinica. Zbog toga se za napad i izabrao Novigrad, gdje je bilo nešto oružja i municije, a tu je djelovalo i brojnije članstvo KP. Naime, znalo se da taj napad neće moći samo organizirati i izvesti borci Bjelovarske partizanske grupe, već da će morati pomoći i partijsko članstvo u ovom dijelu Podravine. Međutim, za sudionike napada bilo je kobno što su se vraćali svojim kućama, umjesto da su nakon uspjele akcije ostali u partizanima i povukli se u ilegalnost. Zahvaljujući više slučaju što se na dan hapšenja nije zatekao kod kuće, Bran-

ko Halapa Braco se već slijedećeg dana priključio Bjelovarskoj partizanskoj grupi u Gornjim Sredicama i tako je jedini od partijskog članstva koje je sudjelovalo u napadu na Novigrad ostao živ. Naime, preostala dvojica koji nisu bili uhapšeni — Nikola Marinković i Pero Prijić — ubijeni su od ustaša godinu dana kasnije.

Napad na Novigrad Podravski prva je oružana akcija u Podravini i stoga zaslužuje punu pažnju. Jer, njen doprinos nije bio samo za razvoj daljnjih oružanih borbi u našem kraju i na području cijelog Okružnog komiteta KPH Bjelovar, već i izvan toga — dokle god su odjeknule vijesti o hrabrom prepadu podravsko-bilogorskih partizana.

(NAPOMENA: U prikupljanju materijala za ovaj napis korišteni su podaci iz knjige Save Velagića: Bjelovarski partizanski odred, te Rudolfa Filipića i Sonje Kolar: Novigrad Podravski i njegova okolica, kao i dokumenti Historijskog arhiva Bjelovar, sjećanja general-majora Đuke Prilike, Branko Halape-Brace i Steve Petrovića).

(Ilustracija J. Turković)